

4. Національний виробник – основа економіки держави. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrlegprom.org.ua/ua/informacija_organiv_vladi/vidpovid_minprompolitiki_shodo_situacii_u_legkij_promislovosti.html

5. <http://www.stockmarket.gov.ua/>

6. <http://www.oldsmda.gov.ua>

Надійшла 14.08.2010

УДК 331

М. П. ВОЙНАРЕНКО, Р. С. КВАСНИЦЬКА, В. П. НІКІТЮК
Хмельницький національний університет

ЗАЛУЧЕННЯ БАНКІВСЬКИХ РЕСУРСІВ У ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ

В статті досліджено стан розвитку інноваційної діяльності в Україні, дано характеристику рівня інноваційного потенціалу промислових вітчизняних підприємств. Визначено роль банківських структур у забезпеченні фінансування інновацій та встановленні взаємозв'язку між усіма учасниками інноваційного процесу.

The article investigates the state of the development of innovation activity in Ukraine, gives the description of the level of innovation potential of home manufacturing enterprises. It also defines the role of bank structures in providing the financing the innovations and in establishing the correlation between all participants of innovation process.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, банківські ресурси, банківські інвестиції.

Актуальність. Рівень розвитку будь-якої країни залежить від рівня розвитку її інноваційної діяльності. Адже, радикальні структурні зрушення, прискорений розвиток конкурентоспроможних, високотехнологічних галузей в усьому світі орієнтуються саме на максимальне використання інноваційної складової економічного зростання держави. Однак, в умовах ринкової економіки важливого значення також набуває і формування джерел фінансування інновацій, серед яких банківське інвестування та кредитування виступають вагомим чинником побудови інноваційно-інвестиційної моделі розвитку вітчизняної економіки.

Аналіз останніх публікацій. Проблемам розбудови інноваційно-орієнтованої економіки та її фінансовому забезпеченню присвячено велику кількість наукових праць. Питаннями розвитку інноваційної діяльності в Україні займаються багато вчених, зокрема А. Гальчинський, В. Геєць, Я. Жаліло, О. Амоша, О. Лапко, С. Ніколаєнко, В. Нежиборець, О. Примостка, О. Вовчак та інші. Однак, в роботах цих авторів висвітлюються лише окремі аспекти проблем інноваційного розвитку держави, тобто недостатньо є розкритими механізми інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку, не повністю враховані специфічні особливості України. Тому, потребують подальшого системного дослідження проблеми інноваційного розвитку як основи стійкого розвитку держави, фінансово-кредитного забезпечення інноваційної сфери в національній економіці.

Мета. Дослідити стан розвитку інноваційної діяльності в Україні, дати характеристику рівня інноваційного потенціалу промислових вітчизняних підприємств із визначенням ролі банківських структур у забезпеченні фінансування інновацій та встановленні ними взаємозв'язку між усіма учасниками інноваційного процесу.

Виклад основного матеріалу. Інноваційна діяльність в умовах переходу економіки України на інноваційний шлях розвитку набуває особливого значення. Охопивши різні аспекти ринкових відносин інноваційний процес сприяє зростанню промислового виробництва, дає змогу підвищувати продуктивність праці, залучати до виробничої сфери нові резерви.

В Україні рівень інноваційної активності, впровадження інновацій та відтворення ринкового сегменту виробництва інноваційної продукції залишаються недостатніми для забезпечення інноваційного прориву національної економіки.

На жаль в Україні інноваційна інфраструктура ще залишається не достатньо розвинутою. Вона не охоплює усі ланки інноваційного процесу і не має системності у забезпеченні відповідними послугами у сфері інноваційної діяльності, що є однією з проблем на сучасному етапі розвитку.

Так, на сьогодні сформовано лише окремі елементи інноваційної інфраструктури. Станом на 2009 рік в Україні зареєстровано і діє 16 технопарків (з яких зареєстровано 12), розпочали діяльність кілька регіональних інноваційних центрів та бізнес інкубаторів. З них, лише технологічні парки реалізують інноваційні проекти за стратегічними пріоритетними напрямками інноваційної діяльності і користуються фінансовою підтримкою держави.

Платежі до державного бюджету України та державних цільових фондів від реалізації проектів технопарків склали 37,5 млн гривень (за аналогічний період у 2008 році - 66,2 млн гривень). А всього за час діяльності технопарків було перераховано до бюджетів та цільових фондів майже 1 млрд грн. Проте слід зазначити, що з 2007 року в даному процесі спостерігається динаміка зменшення [1].

У рамках виконання інноваційних проектів технологічних парків з 2000 по 2009 рік обсяг

реалізованої інноваційної продукції склав 12,17 млрд грн. За 2009 рік загальний обсяг реалізованої інноваційної продукції дорівнює 341,717 млн грн, що на 509,79 млн гривень менше, у порівнянні з 2008 роком [1].

Динаміку обсягу реалізованої інноваційної продукції з 2005 по 2009 рік розглянемо на рис. 1.

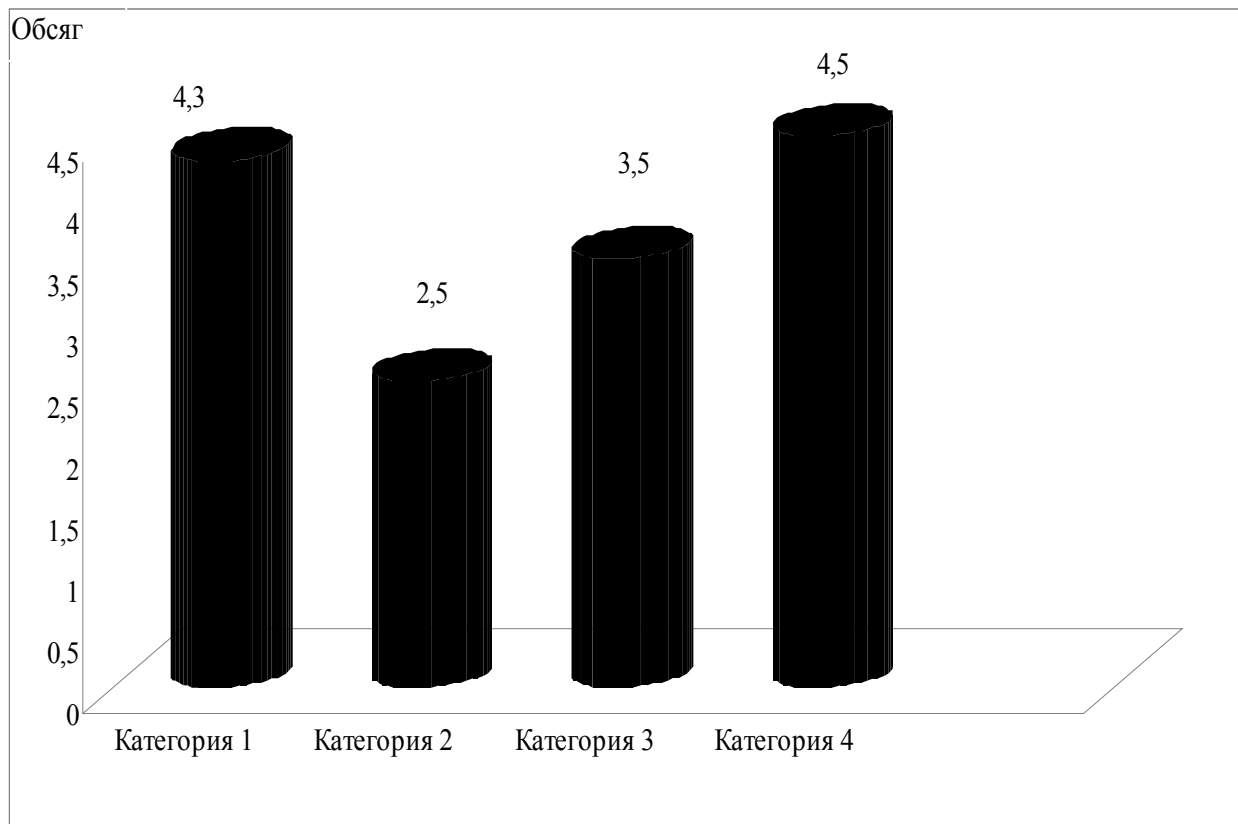

Рис. 1. Динаміка обсягу реалізованої продукції технологічних парків за 2005-2009 роки

Динаміка зменшення обсягів реалізованої інноваційної продукції відображає припинення державної підтримки технологічних парків.

Практично відсутньою є в інноваційному середовищі діяльність венчурних фондів та центрів трансферу технологій. Не знаходить належної підтримки діяльність винахідників, раціоналізаторів, науковців, що мають завершені науково-технічні розробки. Недостатньо реалізується освітній та науковий потенціал, насамперед вищих навчальних закладів, у сфері інформаційно-комунікаційних, високих технологій тощо.

Не використовуються в повній мірі інформаційні ресурси системи науково-технічної та економічної інформації – бази даних технологій, науково-технічних досягнень, трансферу технологій тощо.

В рейтингу Всесвітнього економічного форуму у 2008-2009 роках Україна серед 134 країн посіла 52 місце у сфері факторів формування інноваційного розвитку та 65 місце – за оснащеністю сучасними технологіями.

Результативність інноваційної діяльності в Україні не відповідає вимогам забезпечення стабільного інноваційного розвитку. За даними Держкомстату у 2008 році інноваційною діяльністю у промисловості займалося 1397 підприємств, або 13,0% (проти 1472 або 14,2% у 2007) [2].

Серед регіонів більша за середню в Україні частка інноваційно активних підприємств у Донецькій, Дніпропетровській, Івано-Франківській, Чернігівській, Чернівецькій, Вінницькій, Тернопільській, Миколаївській областях, Автономній Республіці Крим та у м. Києві (таблиця 2.1) [3].

Впроваджували у 2008 році інновації 1160 підприємств (83% інноваційно активних), що на 2,2% менше, ніж у 2007 році (таблиця 2.2) [3].

З самого початку реалізації проголошеного керівництвом України курсу на переведення національної економіки на інноваційний шлях розвитку виникли серйозні труднощі з фінансуванням цього процесу.

У 2008 р. загальний обсяг витрат на виконання наукових і науково-технічних робіт, виконаних власними силами організацій, зменшився на 2,2%. Зменшилось фінансування за рахунок наступних джерел: іноземних – майже на 20%, вітчизняних замовників – на 9,3%, у т.ч. організацій державного сектору економіки – на 10,2%, підприємницького – на 9,1%, а також за рахунок власних коштів – на 7,5%.

Із загального обсягу витрат на інноваційну діяльність на дослідження і розробки у 2008 р. витрачено всього 9,1% (2000 р. – 15,1%, 2005 р. –10,6%), на придбання зовнішніх знань (нових технологій, у т.ч. виключних майнових прав власності на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, які придбано у зв'язку з проведенням підприємством інновацій, інжинірингових, консалтингових послуг) - 3,0% (у 2005 р. – 4,2%) [4].

Аналіз джерел фінансування інноваційних заходів підприємств України за останні роки засвідчив, що із загальної суми використаних на інноваційні цілі фінансових ресурсів майже 60-70% становили власні кошти підприємств, фінансування з державного бюджету дорівнювало приблизно 2-4%, кредитні ресурси становили 2-3%, кошти інвесторів - 1-2%. Як видно з наведених даних, основним таким джерелом є власні кошти суб'єктів господарювання, і стає очевидним, що у майбутньому слід спиратися саме на них. Висока ризикованість інноваційних проектів зумовлює низьку частоту коштів інвесторів і кредитних ресурсів [5].

Найбільша частка інноваційно-активних підприємств – у машинобудуванні, легкій та хімічній промисловості. Основними напрямками їх діяльності було впровадження інноваційних технологічних процесів та інноваційної продукції, а також придбання нових технологій.

Таблиця 1

Інноваційна діяльність промислових підприємств у 2008 році за регіонами

Область	Кількість інноваційно активних підприємств, одиниць	Частка інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств, %	Обсяг витрат на інноваційну діяльність, млн грн	Обсяг реалізованої інноваційної продукції, млн грн	Частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі промислової продукції, %
Автономна Республіка Крим	40	13,2	225,6	280,1	2,3
Вінницька	50	16,2	133,8	119,6	1,0
Волинська	24	11,3	232,9	2139,2	24,7
Дніпропетровська	63	8,5	1355,5	3229,1	2,3
Донецька	83	10,5	2740,4	7411,9	4,6
Житомирська	41	11,4	48,5	201,8	2,3
Закарпатська	31	12,2	14,0	152,0	2,3
Запорізька	36	8,9	202,5	5345,2	8,3
Івано-Франківська	92	27,9	501,0	598,1	5,2
Київська	62	12,6	133,0	617,8	2,8
Кіровоградська	39	14,6	40,6	426,9	7,1
Луганська	59	10,2	2179,0	12393,3	17,6
Львівська	101	12,1	296,7	627,1	3,1
Миколаївська	55	13,5	342,0	174,4	1,2
Одеська	49	11,4	272,5	382,6	1,3
Полтавська	47	11,2	180,4	256,1	0,6
Рівненська	29	11,8	198,6	109,4	1,2
Сумська	30	11,3	97,2	1079,3	8,6
Тернопільська	43	16,1	62,7	262,4	6,0
Харківська	110	13,1	274,8	2884,7	7,4
Херсонська	28	12,7	79,3	257,9	4,2
Хмельницька	16	4,2	179,5	58,9	0,6
Черкаська	37	11,6	15,5	2665,7	13,6
Чернівецька	30	16,9	31,9	220,3	7,1
Чернігівська	42	17,4	385,7	394,2	3,9
м. Київ	155	29,0	1769,5	3530,1	9,9
м. Севастополь	5	5,3	1,1	12,1	0,6
Україна	1397	13,0	11994,2	45830,2	5,9

Кількість підприємств, що займалися інноваційною діяльністю

Підприємства	Роки		
	2006	2007	2008
Усього	1118	1472	1397
з них:			
- мали витрати на інноваційну діяльність	848	1175	1066
- впроваджували інновації	999	1186	1160
з них:			
- впроваджували інноваційні види продукції	466	564	667
- впроваджували нові технологічні процеси	272	515	515
- реалізовували інноваційну продукцію, що заново впроваджена або зазнала технологічних змін протягом останніх трьох років	918	1035	993

Аналіз стану розвитку інноваційної діяльності в Україні дає змогу відзначити, що останніми роками понад 80 % промислових підприємств не займаються інноваційною діяльністю. Так, кількість промислових підприємств, що займалися інноваційною діяльністю зменшилась з 18,0 % у 2000 р. до 14,2 % у 2007 р., а тих, що впроваджували інновації – з 14,8 % у 2000 р. до 11,5 % у 2007 р., з них впроваджували нові технологічні процеси – 5,0% (у 2000 р. – 4,1%), освоювали виробництво нових видів продукції – 5,5% (13,7), із них нових видів техніки – 1,7% (2,0%).

За вісім років (2000 – 2007 рр.) майже 40% загального обсягу нових технологій, необхідних для модернізації вітчизняної промисловості було придбано за межами України: з них 29% – патенти і ліцензії, 10,6% – результати досліджень і розробок, 52% – нові технології, «ноу-хау», 42,8% – устаткування [10, с. 280].

Інноваційну діяльність щороку припиняють близько сотні промислових підприємств. За такої динаміки у 2017 році в Україні не залишиться жодного інноваційно орієнтованого виробника. Про низьку інноваційну активність підприємств свідчать показники обсягів реалізованої інноваційної продукції. В загальному обсязі реалізованої промислової продукції лише 6,7% мають ознаки інновацій. Як наслідок, вітчизняна продукція стає дедалі менш конкурентоспроможною [7].

Стає очевидним, що основним чинником, який робить нашу країну неконкурентоспроможною в сьгоднішньому глобальному світі, є сповільнення інноваційної діяльності.

Інноваційний розвиток бізнес-середовища пов'язаний, передусім, з пошуком джерел і різноманіття форм інвестування, оскільки вони забезпечують баланс між витратами на реалізацію інноваційного проекту та їх відповідністю наявним фінансовими ресурсам. Аналіз джерел фінансування інноваційних заходів підприємств України за останні роки засвідчив, що із загальної суми використаних на інноваційні цілі фінансових ресурсів майже 60-70% становили власні кошти підприємств, фінансування з державного бюджету дорівнювало приблизно 2-4%, кредитні ресурси становили 2-3%, кошти інвесторів — 1-2%. Висока ризикованість інноваційних проектів зумовлює низьку частку коштів інвесторів і кредитних ресурсів [5].

Отже, успішність економічної діяльності в інноваційній сфері останнім часом дедалі тісніше ставиться у залежність від ступеня залучення кредитних ресурсів банківських установ до системи фінансового забезпечення відтворювальних процесів. Банки стають одними з учасників інноваційного процесу, забезпечуючи не тільки його фінансування, а й зв'язок між усіма учасниками державою, інвестиційно-інноваційними фондами, науково-технічними установами та споживачами.

Сама належність до інноваційної діяльності установами вітчизняного фінансово-кредитного ринку розглядається у двох аспектах. По-перше, йтиметься про інноваційну складову безпосереднього банківського обслуговування. Мова йде як про якісні нові послуги для клієнтів – приватних осіб, юридичних осіб та корпоративних клієнтів, так і про впровадження ознак вдосконалення та урізноманітнення класичних банківських продуктів. По-друге, інноваційне позиціонування пов'язується із орієнтуванням впровадження ресурсного потенціалу кредитного характеру в інноваційну складову інших галузей національної економіки.

Очевидно, що визнання інновацій орієнтиром стратегічного розвитку максимально пропагується самими фінансово-кредитними установами, адже цей факт визнається потужною конкурентною перевагою конкретного інституту на ринку банківського обслуговування.

Інноваційна складова прослідковується навіть у власних назвах банків. Зокрема, повна назва Укрінбанку – Український інноваційний банк, а УкрСиббанк позиціонує себе як "АКІБ «УкрСиббанк»",

тобто "Акціонерний комерційний інноваційний банк". В інших випадках інноваційними позиціонують окремі послуги, наприклад, Піреус Банком в Україні — новий вид депозиту, особливості новизни якого пов'язані з відсотковими виплатами, позиціоновано як "Інноваційний депозит "Бери вище".

З іншого боку, з інформації, яку пропонують вітчизняні представники банківського ринку безпосереднім та потенційним клієнтам, важко вичленими саме інноваційний сегмент обслуговування або інноваційний потенціал запропонованих банківських продуктів.

Можна підійти до цього питання з точки зору видово-класифікаційного розподілу фінансово-кредитних послуг. Зокрема, кредитні та інвестиційні послуги (наприклад, безпосереднє кредитування), послуги операційного характеру (наприклад, розрахунково-касове обслуговування) для банківських установ вважаються традиційними. Послуги, які не є приналежними класичній банківській діяльності (лізинг, факторинг, консультування та інформування, довірчі та гарантійні послуги) визнаються такими, що мають інноваційний характер. Отже, будь-яку банківську установу, що пропонує потенційним клієнтам інноваційні послуги, можна автоматично вважати інноваційним банком.

Але поєднання визначених видів банківських послуг, за сучасних умов розвитку, є притаманним для переважної більшості гравців і вітчизняного, і наднаціонального фінансово-кредитного ринку. Тому позиціонування фінансово-кредитною установою себе на ринку інноваційним банком повинно мати більш чітко визначену позицію.

Сама природа надання послуг лихварського характеру, неможливість патентування якісно нових видів обслуговування унеможливають визнання банківської установи інноваційною за ознакою різноманітності видів наданих послуг.

У певній мірі інноваційним для вітчизняного фінансово-кредитного ринку можна вважати спосіб банківського обслуговування трансформаційними каналами зв'язку. Якщо для наднаціонального рівня досвід Інтернет-банкінгу та телефон-банкінгу є звичайним, то український споживач задовільняє потребу в отриманні інформації та банківських продуктів переважно у класичний спосіб, через відповідні фізичні філії та відділення.

З іншого боку, вузькість використання трансформаційного фінансово-кредитного та інформаційного обслуговування призвела до того, що більшість відповідних офіційних сайтів обмежується лише загальною інформацією про діяльність банків, деталізація кредитних та депозитних програм відсутня, інформація про оплату банківських послуг та додаткові стягнення закрита, навіть курси валют на офіційному сайті банку можуть не відповідати реальним.

Вдосконалення фінансово-кредитної та інвестиційно-інноваційної діяльності для вітчизняного ринку повинно поступово перевтілитись, рекламно-пропагандна діяльність має поступитись місцем дійсному вдосконаленню існуючих та впровадженню якісно нових банківських продуктів та послуг.

Лише за таких умов банківський інститут зможе виправдати назву "інноваційного" банку.

Але інноваційно складову ведення банківського бізнесу можна розглядати в значно ширшому контексті, не безпосередньо, щодо можливості отримання клієнтами новітнього, інноваційного фінансово-кредитного обслуговування, а більш опосередковано, як інвестиційну діяльність, направлену на забезпечення інноваційних проектів промисловості та науки.

Очевидно, що стрімкого розвитку, вдосконалення діяльності, врешті-решт національного збагачення можна домогтись через розробку та збільшення темпів впровадження новітніх технологічних процесів. Банківський капітал, таким чином, може обслуговувати процеси виробництва найбільш конкурентоспроможних галузей вітчизняної економіки. Такий підхід, по-перше, не суперечить самій природі банківського бізнесу, по-друге, може забезпечити інвестування та переважаючий розвиток наукомістких та технологічних проектів в межах стратегічної інноваційної банківської діяльності.

Переважно, для сучасного етапу вітчизняного економічного розвитку є характерним, коли інноваційні промислові проекти використовують підґрунття ресурсної бази державного бюджету, що призводить, в результаті, до збільшення терміну виконання проектів та може забезпечувати нестабільність самого процесу фінансування. Об'єктивне категорійне дослідження фінансово-кредитною установою якісних характеристик ефективності інноваційних проектів може гарантувати, по-перше, збільшення обсягів інноваційного інвестування промисловості та науки; по-друге, нівелювання банківського ризику такого інвестування; по-третє, визначення потенційного рейтингу самого проекту у випадку пошуку додаткового інвестора.

Тобто конкретні фінансово-кредитні установи загальнонаціонального рівня уже володіють кадровими, інформаційними, матеріальними та технічними ресурсами формування методико-організаційного апарату обґрунтування потенціалу інноваційного промислового проекту для будь-якого іншого інвестора. Адже, капіталоємність і ризикованість новітніх технологій надання банківських послуг також вимагає наявності досвіду потенційної оцінки, і, в подальшому, вдосконалення методико-організаційного апарату визначення ефективності.

Очевидно, що, по-перше, надавати послуги якісної рейтингової оцінки потенційних інноваційних проектів зможуть найбільш потужні банківські установи. Наявність на вітчизняному ринку представників загальносвітових фінансових груп зможе вирішити таку проблему. По-друге, визначення рейтингу

вузькоспеціалізованих проєктів, а інноваційний характер проєкту якраз і передбачає таку спеціалізацію, буде неможливим без залучення додаткових спеціалістів, визнаних практиків та науковців цих вузьких галузей науки і техніки.

Практика надання таких послуг (лише оцінювання та визначення рейтингу, без інвестування) вже може стати прикладом новітнього інноваційного банківського продукту на вітчизняному ринку.

І далі, таким чином для фінансово-кредитного суб'єкту відкривається можливість визначення для себе найбільш привабливих інноваційних промислових та наукових проєктів для подальшого інвестування. Інші ж проєкти, які не відповідають інвестиційній стратегії одного банку, за умови високого рейтингу матимуть потенційну можливість та додаткову перевагу отримання фінансової ресурсної бази інших інвесторів.

Вважаємо, що фінансово-кредитний інститут має можливість вважатись (і називатись) інноваційним банком лише за умови такої діяльності на ринку інноваційних промислових та наукових проєктів та технологій.

Зрозуміло, що для підвищення активності інвестиційної діяльності банківських установ у інновації необхідним є здійснення державою певних стимулюючих заходів, серед яких, в якості основних, можна виділити такі:

- зменшення податкового тиску на банки при здійсненні довгострокового кредитування інновацій у реальному секторі економіки;
- звільнення від оподаткування частини прибутку комерційних банків або зменшення його податкової ставки при спрямуванні коштів банком у розвиток науки та в інноваційні проєкти;
- удосконалення системи страхування інвестиційних ризиків комерційних банків для заохочення банків до довгострокового фінансування інноваційних проєктів.

Висновки. Із вище викладеного можна дійти висновку, що успішний інноваційний розвиток нашої держави є можливим лише за умови активної участі всіх суб'єктів цього комплексного процесу: органів місцевої влади, державних установ, що виконують в регіоні функції координації інноваційної роботи, наукових організацій, промислових підприємств, банків та інших інвестиційно-кредитних установ.

Література

1. Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 14.08.2010).
2. Палиця С. В. Інноваційна діяльність в Україні / С. В. Палиця // Економіка та держава. - №10. – 2008. – С. 52–53.
3. Світовий досвід та вітчизняна практика забезпечення розвитку інноваційної діяльності. Інформаційно-аналітичні матеріали КМУ // Економіст. – 2009. – №6. – С. 18–28.
4. Інвестиційна та інноваційна активність підприємництва. Національна доповідь // Економіст. - 2009. – №5. – С. 27–31.
5. Говоруха Ж.А. Питання розвитку інноваційної діяльності підприємств України / Ж. А. Говоруха // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 8 (74). – С.107-110.
6. Висоцька І. Б. Стан та проблеми інноваційної діяльності промисловості України / І. Б. Висоцька // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – №18. – С. 279-285.
7. Инновационный менеджмент : учеб. пособие / Л. Н. Оголева ; под ред. Л. Н. Оголевой. – М. : ИНФРА – М, 2001. – 756 с.

Надійшла 12.08.2010